

Kreoliseringen af eurocaribierne i Dansk Vestindien – sociale relationer og selvopfattelse

Louise Sebro

Fortid og Nutid, juni 2005, s. 83-102

I Dansk Vestindien fandt der i det 18. århundrede en kulturel forandringsproces sted, en såkaldt kreolisering, som var påvirket både af kulturmødet mellem afro- og eurocaribiere og af samspillet mellem den koloniale styreform og den sociale opbygning af det koloniale samfund. De sociale relationer var en del af denne forandringsproces. Det eurocaribiske sociale hierarki byggede primært på økonomi, mens rang og stand spillede en mindre rolle. Alligevel udviklede den vestindiske overklasse en kultur, der på mange måder mindede om en adelskultur, men som i høj grad var præget af relationerne til de undergivne, de afrocaribiske slaver, og derfor må betragtes som særlig vestindisk.

Louise Sebro, født 1973, cand.mag. i historie. Doktorand ved Lunds Universitet. Har primært arbejdet med Dansk Vestindien i kulturhistorisk perspektiv. Afhandlingsprojekt handler om afrikansk religion og kultur i Dansk Vestindien under slaveriet.

I Dansk Vestindien, som i så mange andre kolonier i det caribiske område, mødtes europæere og afrikanere. De, der ankom til kolonien, medbragte forskellige kulturer, som i kolonien ændredes ved påvirkningen fra de andre indbyggere og ved påvirkningen fra den koloniale situation. Sådan opstod der nye kulturelle elementer, der på mange måder havde deres udspring i tilflytternes medbragte kultur, men som i nogle tilfælde ligefrem kan opfattes som helt nye kulturelle træk og ikke blot kopier af noget afrikansk eller europæisk. En sådan kulturel forandringsproces, påvirket af mødet med andre kulturer i en kolonial situation, men også af selve den koloniale situation, kaldes kreolisering inden for koloniale kulturstudier.¹

Kreoliseringen i Dansk Vestindien foregik på mange forskellige niveauer og i forskellige sammenhænge. Så forskellige forhold som materiel kultur, religiøse verdensbilleder og sociale strukturer kre-

oliseredes. Den kulturelle forandring fik betydning for alle indbyggere, men ikke altid på samme måde. En slave født i Afrika oplevede ikke den samme forandring som en plantageejer født i Europa. At give et fuldstændigt billede af kreoliseringen i Dansk Vestindien er naturligvis umuligt. Blot at antyde alle områder, der kreoliseredes, er et større projekt. Her vil jeg begrænse mig til at give et indblik i, hvordan de sociale relationer hos den eurocaribiske befolkningsgruppe kreoliseredes. Dette indebærer dels en fremstilling af, hvordan der opstod sociale kategorier, som var tilpasset det dansk-vestindiske samfund, dels hvordan eurocaribierne agerede i forhold til hinanden og til afrocaribierne.

I den sammenhæng er kategoriseringen af de forskellige befolkningsgrupper vigtig. Eurocaribiere betegner folk af ren europæisk oprindelse boende i Vestindien. Som underkategori hertil betegner eurokreoler eurocaribiere født i Vestin-

Heinrich Ernst von Schimmelmann (1747-1831) med ukendt page og portræt af hans første hustru. Schimmelmann var finansminister og ejede adskillige plantager i Vestindien. Han stod bag loven om ophævelse af den transatlantiske slavehandel fra 1792, som byggede på hans tanker om, at for mange liv gik tabt under overfarten, og at slavehandelen derfor var urentabel. Forbuddet trådte i kraft 1803 efter en 10-årig periode med intensiv indførsel af slaver, der skulle sikre, at man for fremtiden havde nok arbejdskraft, der kunne reproducere sig selv. Maleri af Lorens de Lönberg 1773. Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

dien. Afrocaribiere er folk af både ren afrikansk og blandet oprindelse boende i Vestindien. I samtiden kaldte man eurocaribiere hvide eller blanke, afrocaribiere blev kaldt sorte. I samtiden kaldte man også mennesker født i kolonien, uanset oprindelse, for kreoler.

Udviklingen af borgerskabsbegrebet

Dansk Vestindien grundlagdes som koloni i 1672, da øen Skt. Thomas koloniseredes. Skt. Jan fulgte i 1718 og Skt.

Croix kom til i 1733, da den danske kong købte øen af Ludvig XV af Frankrig. Det dansk-vestindiske samfund i slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundrede udviklede sig fra et nybyggersamfund til et plantagesamfund. I begyndelsen af koloniseringsperioden var der få indbyggere og flest eurocaribiere, plantagerne var ikke så store, og mange dyrkede deres plantager med få hjælpere – måske et par slaver, måske et par europæiske kontraktarbejdere, *servinger*. Efterhånden blev plantagerne lagt sammen, og antallet af slaver voksede. Andelen af eurocaribiere mindske-

des fra ca. 40 pct. i 1690 til under 10 pct. af befolkningen i sidste halvdel af 1700-tallet.²

Man gik altså fra mindre landbrug, hvor ejeren ofte selv arbejdede i marken, til store plantager, hvor ejeren blot administrerede, hvis han ikke også havde folk ansat til det. Jo større produktionsenhederne blev, jo mere fokuserede man på en enkelt afgrøde – i de fleste tilfælde sukker. Landbrug var hele tiden det væsentligste erhverv, selv om Skt. Thomas også var et vigtigt caribisk handelscentrum.

I Danmark og det meste af Europa var landbrugssamfundet i det 18. århundrede forbundet med et system, hvor adelen ejede jorden, som blev dyrket af fæstere og livegne. Det vestindiske samfund var ikke opstået i en europæisk tradition af adelige slægter, men bestod, foruden de rets- og ejendomsløse slaver, til at begynde med af europæiske lykkejægere, der sjældent var særlig velhavende. Senere, da plantagerne blev større og opdyrkingen øget, var de europæiske tilflyttere dog gerne folk med bedre mulighed for at foretage investeringer.³ Det kunne have været folk fra den europæiske adel, der var vant til rollen som jordbesiddere, men det viste sig oftest at være borgerskabet, der engagerede sig ved køb eller grundlæggelse af plantager.

Det dansk-vestindiske samfund var på mange måder forskelligt fra det danske, der trods enevældens rangforordninger stadig opdelte den danske befolkning i de gamle stænder: adel, gejstlighed, borgere og almue og ved hjælp af privilegier og restriktioner fastholdt hver stand på dens traditionelle erhvervsmæssige og sociale plads i samfundet.⁴ I Vestindien var der ingen gammel jordadel og heller ingen bondestand, og enevældens rangfølge ser man sjældent nævnt i vestindisk sammenhæng. Begrebet borgerskab kom derimod på to måder til at

få betydning for samfundets opdeling. Dels rekrutteredes de fleste eurocaribiske indbyggere fra den europæiske borgerstand, dels blev hovedparten af den eurocaribiske gruppe i Vestindien samlet under betegnelsen borgerskab – også de, der ejede plantager, hvilket understreger, hvor forskelligt det vestindiske samfunds natur var fra det europæiske udgangspunkt.

Trods væsentlige sociale forskelle inden for den eurocaribiske gruppe, blev den som helhed tegnet af dem, der tilhørte borgerstanden i Europa. De få adelige, der i det 18. århundrede ejede plantager i Vestindien, flyttede som regel ikke til kolonien, men havde andre til at bestyre dem for sig.⁵ I fravær af en adelig stand måtte den hierarkiske inddeling af samfundet, der på ingen måde manglede, ske på andre præmisser, nemlig inden for rammerne af borgerstanden. Men samtidig opstod en velhavende, landbrugsbaseret overklasse, der havde mange ligheder med en europæisk adel, men som i udgangspunktet ikke var adelig. Dermed kan man tale om en kreolisering af samfundskategorierne i forhold til Danmark.

I Danmark var det at være borger oprindelig et spørgsmål om tilhørsforhold til en stand, der omfattede den næringsdrivende købstadsbefolkning. I løbet af det 18. århundrede begyndte begrebets betydning imidlertid at ændre sig, så det kom til at betegne indbyggere i en (national)stat og et særligt tilhørsforhold til denne. I dansk-vestindisk sammenhæng blev begrebet borgerskab allerede tidligt knyttet til det at være eurocaribisk indbygger i den danske koloni, et forhold der pegede frem imod den senere betydning af begrebet. Det såkaldte Borgerråd⁶ omfattede i hvert fald fra 1733 også plantageejere, og fra 1756 pålagdes det alle næringsdrivende og plantageejere at tage borgerbrev.⁷ Borgerskabet

omfattede dermed hovedparten af den eurocaribiske befolkning i Dansk Vestindien, hvilket var langt videre kreds end i Danmark, hvor det på denne tid stadig var knyttet til byerne. Denne udvidelse af borgerskabsbegrebet kan ses som en kreoliseret brug af begrebet som led i en udelukkelse af afrocaribierne og en fremhævelse af eurocaribierne som en sammenhængende gruppe.⁸ Men samtidig understreger den, hvordan systemet i Vestindien adskilte sig fra det danske, ved at den frie befolkning i praksis ikke blev opdelt i stænder. I stedet opererede man kun med én kategori, som til gengæld opdelt socialt på baggrund af andre forhold, først og fremmest økonomi, men også embede.

I den opdeling ser man det dansk-vestindiske samfunds særlige karakter afspejlet på en måde, som peger i retning af det kapitalistiske samfunds karakteristika, hvor økonomisk formåen er det væsentligste for samfundspositionen. Man kan derfor sige, at Dansk Vestindien som samfund betragtet på nogle områder foregreb en udvikling, der først skete senere i Danmark, hvor det borgerlige, kapitalistiske samfund først for alvor kom til udfoldelse i det 19. århundrede. Disse tendenser var et resultat af en kreolisering baseret på plantagesamfundets særlige forhold og forudsætninger, ikke mindst kravet om stordrift og fokuseringen på en enkelt salgsafgrøde. Men også det forhold, at samfundet ikke var baseret på en opdeling i stænderne, repræsenterede en tilpasning til plantagesamfundet.

Eurocaribierne – et klassesdelt samfund i samfundet

Trods fraværet af en standsopdeling var eurocaribierne ikke en homogen gruppe. Som den herrnhutiske missionær

C. G. A. Oldendorp (1721-1787) beskriver det, var den sociale differentiering udtalt: *"Blandt disse mange forskellige nationer findes bemidlede, fornemme, skikkelige og ordentlige mennesker, men også fattige, der ikke kunne ernære sig i fædrelandet og derfor er flyttet til Vestindien, eller som blev sendt dertil som børn. Nogle klarer sig kun kummerligt, andre har skabt deres lykke"*.⁹ Da det ikke var standssamfundets opdeling, der lå til grund, måtte – som antydnet i Oldendorp-citaterne – den sociale inddeling af eurocaribiernes samfund ske efter andre kriterier. Historikeren Jørgen Bach Christensen har i forhold til den vestindiske overklasse af plantere peget på økonomi og embede som de to afgørende – men i princippet indbyrdes uafhængige – kriterier for, hvor en person befandt sig i hierarkiet. Storplantere og de rigeste købmænd befandt sig af pga. deres økonomiske position automatisk i hierarkiets top. Men der var ikke skarpe skel mellem plantere og købmænd. Ofte udvidede plantere deres aktiviteter til også at omfatte handel i større omfang, eller købmænd brugte den optjente kapital på at investere i en eller flere plantager.¹⁰

Plantagerne var af meget forskellig størrelse, og det betød meget for den sociale status; blot fordi man ejede en plantage hørte man ikke nødvendigvis til i samfundets allerøverste lag. Det var størrelsen og antallet af plantager, man ejede, det kom an på. Embedsmanden og plantageejereren Reimert Haagensen (1721-71) beskriver i 1758, hvordan der på hans tid stadig var plantager, der var så små, at de kunne dyrkes ved hjælp af en eller to slaver, ja måske helt uden, hvilket også fremgår af en folketælling fra 1688.¹¹ Og selv om de helt små plantager var et nybyggerfænomen, der blev stadig sjældnere, så var der også senere så stor forskel på plantagernes størrelse

se, at der fortsat eksisterede sociale skel planterne imellem.

De rigeste plantere udgjorde en stor del af det øverste samfundslag. Deres position som storgodsejere gav dem en plads i samfundet, der svarede til jordadelens i Danmark og Europa, men som altså ikke var baseret på rang eller stand. I Danmark var grænsen mellem adel og borgerskab blevet åbnet med enevældens rangsystem, hvor alle i princippet kunne optages. Men selv om rangsystemet formelt set var den vigtigste sociale markør og dermed udfordrede standstanken, blev den ikke fortrængt. I Danmark skete borgeres sociale opstigen via en optagelse i rangen, og dermed skete den inden for rammerne af det standssamfund, der reelt fortsatte med at bestå under enevælden.¹²

Til forskel herfra blev der i Vestindien skabt en overklasse, hvis position var parallel med adelens, men som ikke var stands- eller rangbetinget. Nogle plantere blev godt nok optaget i rangfølgen, men det gjaldt på ingen måde flertallet.¹³ Spørgsmålet er også, om det ikke har haft større betydning, når de var i Danmark, end når de var i Vestindien, hvor det meget sjældent pointeres, hvor folk befinder sig rangmæssigt. Således løsev det vestindiske samfund sig hurtigt fra det danske system, men det blev med en gruppe af borgerlige, der i alt andet end rang og stand indtog adelens plads i samfundet. Denne paradoksale parallelitet havde stor betydning for udviklingen af en særlig vestindisk overklassekultur og -mentalitet, hvilket jeg vil vende tilbage til.

Den mulighed for social opstigen, som lå implicit i dette forhold har uden tvivl været tiltrækkende for immigranter fra Europa. Vestindien repræsenterede en mulighed for gennem investeringer i sukkerproduktion at kunne blive del af en økonomisk overklasse, der lokalt

ikke havde nogen adel at konkurrere med. I Dansk Vestindien – såvel som i mange andre kolonier i Amerika – havde alle således i princippet mulighed for at avancere socialt, uden at det foregik på kongens nåde.

Embedsmændene

En lille del af samfundets top bestod af de ledende embedsmænd, bl.a. guvernøren og kommandanten. De fleste embedsmænd indtog dog mere beskedne samfundspositioner og var medlemmer af den eurocaribiske middelklasse eller ligefrem underklasse. Der var stor forskel på embedsmændenes indkomst, men de, der trods alt tilhørte overklassen, gjorde det i kraft af et ledende embede og ikke i kraft af hverken økonomisk formåen eller rang – før 1824 ser man ikke specifikt de vestindiske embeder indplaceret i rangforordningen,¹⁴ og gagerne for selv de bedst betalte embedsmænd var ikke noget særligt sammenlignet med, hvad en planter kunne tjene.¹⁵

For at kunne leve op til den økonomiske overklassens livsstil blev det naturligt for de ledende embedsmænd, der gerne rekrutteredes fra det bedre embedsborgerskab i Danmark, at have ekstraintægter fra sideembeder, handelsaktiviteter og plantager. Dertil kommer, at man i en del tilfælde udnævnte plantere til de ledende embeder, da det var mere praktisk end at skulle importere nye embedsmænd fra Danmark.¹⁶

Den embedsdefinerede overklasse repræsenterede i modsætning til den økonomiske dog noget, der trak i den modsatte retning af kreolisering. De øverste embedsmænd blev kopier af embedsmændene i enevældens københavnske administration; i spidsen stod guvernøren (fra 1755 generalguvernøren), der ikke bare varetog den enevældige

Middagsselskab hos kontrollør Claus Schonning og frue i maj 1796. Scenen viser en behagelig middag i et byhus i Vestindien. Med to tjenende ånder er der både en til at tage sig af maden og servicet på bordet, og en der kan vifte fluerne væk med en gren. Slaverne har ikke navne, men er blot karakteriseret som "en mulatinde" og "en neger". Men der er tydeligt forskel i deres fremtræden, idet kvinden bærer europæisk tøj og sko, mens manden har lange løse bukser og bare fødder. Hun har formodentlig været placeret lidt højere i hierarkiet end han. Akvarel af H.G. Beenfeldt. Privateje.

konges interesser, men på det nærmeste var en erstatning for ham. Den lille eksklusive gruppe af topembedsmænd trak i en retning, der gav reminiscenser af det hjemlige rangsamfund. Ligheden med elementer fra den hjemlige enevælde kommer tydeligt til udtryk i beskrivelserne af guvernøren og ceremoniellet omkring ham i 1730'erne: "Gouverneuren har en Skildvagt staaendes uden for sin Residentz, som maa Præsenterer ved hans ind og udgang, der foruden er der 9 Metal Canoner plandtet uden for hans dør, som tillige med alle andre ham til ære fyrer. (...) Naar hand rejser endten til eller fra Landet, naar hand tager om Bord eller fra Borde igien paa noget der i Hav-

nen liggende Skib eller fartøj, naar hand aarlig Cellebrerer sin eller Frues Fødselsdag, naar hand endten selv tracteerer, eller hand er hos andre i tracteerung og for enhver Skaale-Drikning Saluteris hand med 9 Canon-Skud."¹⁷ Samme sted beskrives det, hvordan der salutes, når guvernørens hustru nedkommer.

Sådanne æresbevisninger tilkom ellers normalt kun den kongelige familie. Men ceremoniellet udsprang af guvernørens reelt meget store magt og høje status som leder af kolonien. Hans stemme overtrumpede alle andre i både gejstlige, verdslige og militære beslutninger, og han måtte ifølge Vestindisk-Guineisk Kompagnis Oktroj fra 1733 bruge kon-

gens segl i vigtige sager.¹⁸ Det gjaldt dog kun i lokale sammenhænge, da han trods alt stadig måtte stå til regnskab over for kongen og kompagniet i København. Men lokale sammenhænge var – koloniens afstand til København, isolerede karakter og dermed store selvstændighed taget i betragtning – heller ikke så ringe endda. Også andre højere embedsmænd havde hofflignende ceremoniel omkring sig, om end i betydelig mindre målestok.¹⁹

Eurocaribierne uden for overklassen

Der var også en eurocaribisk middelklasse i Dansk Vestindien. Den bestod af mindre plantere, handlende og håndværkere samt hovedparten af embedsmændene. De levede uden den store ekstravagance, men fulgte nok, i det omfang det var muligt, de tendenser og udviklinger, som udfoldede sig i ekstrem form hos overklassen. De fleste i middelklassen ejede et par slaver, planterne gerne flere og indgik i det almindelige borgerlige vestindiske samfund.

Desuden var der en eurocaribisk underklasse. Den var stor i nybyggertiden, men blev efterhånden mindre uden dog at forsvinde helt. Hovedparten af underklassen bestod af servinger, dvs. fattige danskere, der havde indgået kontrakt med Vestindisk-Guineisk Kompagni, der styrede kolonien til 1755, om tjeneste i 3-6 år mod bagefter at få frihed til at gøre, hvad de ville, og en løn i form af sukker, tobak og/eller et stykke jord.²⁰ De bedste og stærkeste af de nyankomne blev taget til soldater, mens resten kom til plantagerne, hvor de arbejdede på næsten lige fod med de afrocaribiske slaver. Også efter servingssystemets ophør i midten af det 18. århundrede blev menige soldater som i Danmark henregnet til underklassen.

Dertil blev et mindre antal straffefanger sendt til Vestindien, hvor de især

blev sat til at udføre hårdt fysisk arbejde i fortet. Det meget begrænsede antal hænger sammen med, at man i kolonien ikke var begejstret for disse mennesker, der i Danmark gik under betegnelsen *slaver* og i Vestindien kaldtes *hvide slaver*. Man ønskede ikke at forplumre billedet af et samfund bestående af frie eurocaribiere og ufrie afrocaribiere, og frabad sig derfor så tidligt som 1701 (men også flere gange senere) straffefanger, hvilket sædvanligvis blev respekteret af administrationen i København.²¹

Enhed udadtil – splittet indadtil; det racebaserede paradoks

Servingssystemet var et udpræget nybyggerfænomen og ophørte i takt med udbygningen af plantagesamfundet. Og selv om man hos Oldendorp i slutningen af 1760'erne fortsat hører om fattige eurocaribiske arbejdere,²² så blev brugen af dem som arbejdskraft efterhånden meget begrænset, hvilket hang sammen med, at der skete en eksplosiv udvikling i indførslen af afrikanske slaver. Det var et almindeligt kendt argument, at afrikanere var stærkere og derfor mere velegnede til plantagearbejde end europæere og oprindelige amerikanere – det er f.eks. Oldendorps forklaring på brugen af slaver af afrikansk oprindelse.²³ En væsentlig praktisk årsag til, at det blev den afrikanske arbejdskraft, der blev så dominerende i Caribien var, at den oprindelige befolkning flere steder uddøde, og at man aldrig havde kunnet få tilstrækkeligt mange europæiske arbejdere til at opretholde produktionen i kolonierne.²⁴

Der blev brugt afrocaribiske slaver allerede fra den danske kolonisations spæde begyndelse, men som nævnt steg både det faktiske og det relative antal efterhånden for på det nærmeste

at eksplodere i de første 10-15 år af det 18. århundrede.²⁵ I nybyggertiden og i plantagesamfundets etableringsfase var der således både en afrocaribisk og en eurocaribisk underklasse, slaver og servinger, og de arbejdede sammen på plantagerne.

Den eurocaribiske overklasses holdning til og behandling af den eurocaribiske underklasse var stærkt påvirket af tilstedeværelsen af den absolutte underklasse: de afrocaribiske slaver. I den forbindelse opstod problemstillinger, der var unikke for det vestindiske samfund.

Som nævnt var adskillelsen mellem de forskellige samfundsgrupper ikke så skarp i nybyggertiden, som den senere blev. Livet var hårdt, og de få indbyggere blev i høj grad nødt til at stå sammen for at overleve. Alle, både herrer, servinger og slaver, arbejdede sammen i marken og der var ikke så stor forskel deres i levestandard. Men i takt med at plantagesamfundet udviklede sig, plantagerne blev større og deres ejere rigere, trak planterne sig mere og mere ud af den praktiske produktion, hvilket resulterede i større afstand til arbejderne i det daglige. Den udvikling fandt sted tidligt; allerede i begyndelsen af det 18. århundrede var der mange plantere, som ikke deltog aktivt i dyrkningen af jorden. Samtidig øgedes også de økonomiske forskelle, og samfundet blev i overgangen fra nybygersamfund til plantagesamfund således stadig mere klassesdelt. Efterhånden som plantagesamfundet udbyggedes, og antallet af slaver voksede, så de hurtigt kom til at udgøre størstedelen af arbejdskraften, blev det mere og mere utænkeligt, at en planter kunne arbejde side om side med de afrocaribiske slaver.

Der er intet entydigt udtryk for, hvordan europæere og eurocaribiere opfattede afrikanere og afrocaribiere; men de racistiske argumenter, eller måske snarere undskyldninger for slaveriet blev til sta-

dighed udbygget.²⁶ Slaverne var retsligt set ikke at regne for personer. De var genstande, som indgik i nogens ejendom, og spørgsmålet om, hvorvidt de egentlig var rigtige mennesker, blev diskuteret i det 18. århundrede.²⁷ Som mennesker af mindre værdi var det således ikke urimeligt at bruge dem som slaver. Mange mente, at afrikanere af natur var onde,²⁸ og at de, som guvernør Philip Gardelin (d. 1740, guv. 1733-36) skrev, var gjort til slaver af Gud.²⁹ Det var således en udbredt holdning, at der var en gudgiven grund til, at afrikanere kunne holdes i slaveri. Det at være slaver var en del af deres natur.

Det er vigtigt at understrege, at holdningerne til slaveri generelt var mere positiv i Vestindien end i Europa. I Vestindien holdt planterne og administrationen i hele det 18. århundrede fast ved, at ejendomsretten til slaver skulle have fortrin for hensynet til slaverne selv. I Europa fremsattes i Oplysningstiden tanker om slavers rettigheder som mennesker. Historikeren Poul Olsen har vist, hvordan det bl.a. afspejles i lovgivning, der blev til i Danmark med henblik på sikring af nogle grundlæggende rettigheder for slaver i Dansk Vestindien. I det meste af århundredet vedblev denne type lovgivning dog kun at være implementeret i kolonien i meget ringe grad. Smukke tanker i Danmark passede ikke til den økonomiske og sociale praksis i kolonien og blev derfor længe holdt på afstand.³⁰

Dermed var der god mening i, at man i Vestindien grundlæggende opdelte samfundet efter race. Når afrocaribiernes var slaver, så stod det så meget desto mere klart, at eurocaribiernes ikke var det – på den måde sikrede man, at det racistiske slavesamfunds kategorier ikke blev forplumret.

Men "forplumringen" fandt alligevel sted. Servingerne arbejdede ikke bare sammen med slaverne; de levede også blandt dem og havde generelt ikke bedre

efter race, idet nogle, om end få, havde stor økonomisk succes. Derfor opbyggedes efterhånden en lovgivning, der havde til formål at pointere de frie afrocaribieres statusmæssige adskillelse fra eurocaribierne, og den racemæssige kategorisering blev derfor også brugt i forhold til dem.³⁴

Efterhånden som slavesamfundet blev udbygget og afrocaribierne blev set på med stadig større nedladdenhed, voksede også foragten over for de eurocaribiere, som ikke passede ind i billedet af herre-slaveforholdet. De repræsenterede en endnu større fiasko, end en tilsvarende fattig landarbejder ville have gjort det i Europa, idet de ved deres blotte eksistens var en negation af slavesamfundets logik.

Deri lå imidlertid et af slavesamfundets paradokser,³⁵ for selv om de andre eurocaribiere ingen respekt havde for servinger og fattige soldater, begyndte det efterhånden at gå op for dem, at det var af yderste vigtighed, at afrocaribierne, såvel ufrie som frie, ikke blev grebet af samme mangel på respekt. Fordi undertrykkelsen i så høj grad var bundet op på racistiske argumenter, måtte afrocaribierne ikke få fornemmelsen af, at den racebaserede forskelsbehandling kunne ignoreres. Og det er netop derfor, den citerede forfatter fra 1730'erne bekymrer sig over, at planterne ikke over for slaverne lægger skjul på deres foragt for servingerne. Forfatteren fremstår således som en foregangsmand for en tendens, der udviklede sig stærkere efterhånden som plantagesamfundet blev udbygget: At man for alt i verden ikke skulle give slaverne indtryk af social splittelse i den eurocaribiske gruppe, på trods af at en sådan fandtes. Flere og flere plantere blev opmærksomme på den sammenhæng, og man begyndte at eliminere servingsystemet ved f.eks. at give servingerne arbejde som mesterknægte (opsynsmænd), så de hævedes over slaverne.³⁶ Historikeren Gunvor Si-

mosen har ligeledes påpeget, hvordan muligheden for at straffe eurocaribierne korporligt forsvandt ud af lovgivningen i slutningen af det 18. århundrede, så man dermed tydeligere kunne differentiere mellem euro- og afrocaribiere.³⁷

Men vigtigst af alt skal man her finde en af de væsentligste grunde til, at indførslen af servinger holdt op tidligt i det 18. århundrede. Myndigheder og plantere var opmærksomme på den trussel imod den sociale orden, det var, ikke at opretholde eller skabe klare skel mellem de to racemæssigt definerede hovedgrupper i samfundet.

Lagdelingen inden for den eurocaribiske gruppe fik dermed betydning for krolisering, idet den påvirkede de forskellige gruppers og individers selvopfattelse og forsøget på at mindske den eurocaribiske underklasse, hvis tilstedeværelse kom til at repræsentere et dilemma for overklassen. Denne tog kraftigt afstand fra de mislykkede eurocaribiere, der ikke levede op til den forestilling om racemæssig overlegenhed, som var en del af slavesamfundets fundament. Men samtidig var netop det racistiske element med til at nødvendiggøre en attitude overfor afrocaribierne, hvor man signalerede, at den eurocaribiske gruppe som helhed var solid og fasttømret og stod sammen mod afrocaribierne.

Dannelsen af en vestindisk overklassekultur

Blandt de borgerlige plantere opstod efterhånden kulturelle idealer, der kunne lede tankerne hen på adel. Ideal, som også sås i borgerskabets honnête ambitioner i Europa,³⁸ men som i Vestindien havde sin egen udviklingshistorie. Der udvikledes et udtalt magelighedsideal, og det gjaldt om at lægge så stor afstand som muligt til manuelt arbejde. Magelighedsidealet

i Vestindien blev forstærket af vigtigheden af at undgå associering med slaverne, der udgjorde en endnu større modsætning til overklassen end det arbejdende folk i Europa. Det ses bl.a. i følgende beskrivelse af eurocaribierne og deres holdning til arbejde: "... *de ere Fuuele og Lade, hvorfor de Kalder og holder dem for Slaver, som de seer at være arbeidsom og kand iche Lide, at nogen Blanck skal arbeide*".³⁹ Netop derfor var serveringerne omgærdet med så stor foragt.

Mageligheden kom med plantagesamfundet. I nybyggertiden arbejdede planterne som sagt også selv. F.eks. kan man læse hos Georg Høst (1734-94), der var sekretær på Skt. Thomas 1769-1776, at der i 1688 blev udstedt en lov, som for at undgå tyveri forbød slaver at plante tobak, men at det på hans egen tid kun var slaver, der tog sig af den slags.⁴⁰ I 1770'erne skulle en planter ikke være i marken, men sidde i sin stol på den overdækkede terrasse.

Det var ligeledes en udbredt opfattelse blandt planterne, at luksus var nødvendigt for at blive accepteret. Det var vigtigt at have et hus i byen; man skulle have et veldækket bord med slaver i liberi til at servere, og man skulle have hest og vogn.⁴¹ Hele tiden måtte man leve op til de gældende sociale standarder, og helst skulle man være med til at hæve dem. Derfor var det dyrt at være planter. En planter kunne ikke – og ville nok heller ikke – lade sit forbrug og sin levevis begrænse af økonomisk fornuft og mådehold. Han måtte derimod gennem luksuriøs levevis demonstrere, at han var en del af den lokale overklasse, som udviklede sig i takt med plantagesamfundets udbygning.

At man kunne spendere penge var altså en vigtig social målestok, men selv om samfundet var baseret på dyrkning af ganske få profitafrøder i store produktionsenheder, var den statusmæssige værdimåling også i høj grad bun-

det til slaver.⁴² Jo flere slaver, jo større udbytte, uden at man selv skulle røre en finger. Oldendorp hævder, at mange slaver kunne spares væk, hvis man anvendte en plov. Det var der dog ingen, der tog sig af, hvilket hænger godt sammen med slavernes funktion som statussymboler og ikke kun arbejdskraft.⁴³

Ønsket om og forsøget på at komme til at fremstå som en form for adel opstod med borgernes skift af miljø. De købte plantager i Vestindien og skulle pludselig indtage en ny plads i en ny social struktur. Vestindien må have fremstået som mulighedernes land, hvor det at købe sig ind i overklassen var forholdsvis nemt. I Vestindien var det en hel befolkningsgruppe, der oplevede stor social fremgang og ikke bare enkelte fremgangsrigtige individer.

Eurokreolerne

Sideløbende med ønsket om at kunne leve op til andres livsstil udviklede eurocaribierne sig ifølge flere kilder til at være meget ærekære, stolte, hovmodige og tillige trættekære.⁴⁴ Det er dog ikke alle eurocaribiere, der får så hård en medfart. I beskrivelsen af 1730'erne finder man kun lovord, når det gælder eurokreolerne, d.v.s. de eurocaribiere der var født i Vestindien, der iflg. denne beskrivelse var blidere af sind, mere ydmyge og i det hele taget mere afdæmpede i deres facon end gennemsnittet, og som tilmed havde en mere elegant, enkel og stilfuld livsførelse.⁴⁵

Da der i løbet af det 18. århundrede var en konstant tilførsel af nye europæere til kolonien, udspillede den samme sociale omformningsproces sig igen og igen. Men på baggrund af, at kreoler generelt synes at have været mindre forhippede på at skilte med deres rigdom og status, får man indtryk af, at den første vest-

indiske generation i modsætning til de efterfølgende ikke helt kunne administrere deres nye position i samfundet. De levede derimod nydelsen af deres nyvundne rigdom og status helt ud, og kom dermed til at personificere vendingen "når skidt kommer til ære". Den pludselige sociale opstigen forårsagede, at de implicerede personer skulle have det hele med, men efter flere samtidige forfatteres mening til gengæld ikke havde dannelse nok til at udfolde sig med stil og værdighed i den nye sociale position.⁴⁶ Efterhånden som nye kreolske generationer voksede op, vænede de sig til deres samfundsmæssige placering og levede derfor mere naturligt med den. Det gav større selvsikkerhed, og dermed formindskedes trangen til at gøre opmærksom på, hvor meget de formåede i økonomisk og social henseende.

Kulturforandringen kan således inddeles i to faser: Først den umiddelbare reaktion på de nye forhold, som udmøntede sig i en form for overreaktion; dernæst en stabilisering af forholdene, hvor man havde vænnet sig til sin nye, højere status og kunne falde til ro. Ønsket om social opstigen blev derfor opfyldt efter nogle generationsskift; "skidt" kom faktisk til ære, og eurocaribierne kunne som *kreoler* bedre føre sig og leve op til deres nye sociale position, hvorved de også fik den anseelse, som deres forfædre fra begyndelsen havde higt efter.

Eurocaribierne ville gerne leve op til det adelslignende ideal og ved deres ekstravagante livsstil signalere tilhørsforhold til overklassen. Men for de flestes vedkommende lykkedes det ikke at overbevise de samtidige iagttagere, hvis mening vi har adgang til. Iagttagerne så, at disse borgerlige opkomlinge ikke besad den dannelse, som kan signalere "ægte" adelskab. De krampagtige bestræbelser på at være fin afslørede, at det ædle ikke var iboende, men påtaget. Først hos de personer og genera-

tioner, for hvem det ædle var naturligt, var signalerne blevet troværdige. Det er her forskellen ligger i forhold til Europa, hvor adelskab forudsatte, at man officielt tilhørte en stand eller var tildelt rang. I Dansk Vestindien var der ikke tale om adel på papir eller i sprogbrug, men om den eurocaribiske gruppes fælles accept af, at nogle tilhørte en overklasse og andre ikke. Således var "adel" ikke kun et resultat af den enkeltes ambition og økonomiske formåen; det krævede at andre også opfattede en som sådan.

På den måde kan det vestindiske "adelskab" ses som en kulturel konstruktion, der afhang både af egen selvforståelse og ydre anerkendelse. Først når de to forhold gik hånd i hånd kunne konstruktionen fremstå som ægte. Og det var det, der til sidst lykkedes for en del eurocaribiere – især eurokreolerne – i Dansk Vestindien. Det kan opfattes som en kulmination i kreoliseringen af den velhavende, borgerlige eurocaribier, idet han dermed på én gang indtog den uformelle position som adelig i det dansk-vestindiske samfund, og den formelle som borger i kolonien Dansk Vestindien – et borgerskab, som vel at mærke ikke var bestemt ved medlemskab af en særlig stand, men af tilhørsforholdet til samfundet.

Forholdet til de undergivne – slaven som æstetisk draperi

Plantagesamfundets opbygning og slaverinstitutionen havde umådelig stor betydning for den sociale organisation og de forskellige gruppers forhold til hinanden. Som vist havde det stor betydning for hele den eurocaribiske gruppes selvopfattelse – og ikke mindst overklassens – at den største samfundsgruppe bestod af afrocaribiske slaver.

Den helt fundamentale forskel på forholdet mellem europæisk tyende og her-

Udsnit af Værftet på Skt. Croix. Tegnet 1815 af officeren H.G. Beenfeldt. Han skildrede i adskillige malerier og tegninger livet i Christiansted og Frederiksted på Skt. Croix, og hans værker er nogle af de få, der viser både afro- og eurocaribiere i deres dagligdags gøremål. Bl.a. viser han her den skik, at hvide ryttere ofte havde en slavedreng eller -pige som "biløber". Rigsarkivet, Kort- og tegningsamlingen, Rentekammersamlingen nr. 337-211b.

skab og forholdet mellem en vestindisk slave og dennes ejer var, at slaven ingen rettigheder havde. En slave var i princippet ejerens ejendom på linje med husdyr og landbrugsredskaber. Og selv om der i lovgivningen var enkelte begrænsninger af ejerens magt, f.eks. at ejeren ikke måtte slå slaven ihjel,⁴⁷ så var grundlaget for forholdet imellem de to, at ejeren i alt bestemte over slavens legeme og daglige liv.

Det kunne være både hårdt og nedværdigende at være tyende i Europa, men forholdet mellem herskab og tyende byggede trods alt på en eller anden form for principiel gensidighed, det være sig lønarbejdsforhold eller fæstesystemer, der gav tyendet et livsgrundlag til gengæld for arbejdsindsatsen. Slaven fik også bolig og enten mad eller jord til fødevareproduktion, men ejeren besad hele magten til at bestemme, hvad slaven havde brug for, og vigtigst af alt var der ikke tale om betaling for arbejdet, men om at ejeren måtte holde slaven i live for at sikre sig arbejdskraften.

Der var altså i princippet ingen grænser for, hvad ejeren kunne forlange af sine

slaver. Slavens retslige status som en genstand afspejlede sig også i, at ejerne ofte anvendte slaver som udstyr til at drapere sig med, på samme måde som en elegant hat eller vogn kunne bruges til at signalere høj social status. Derfor var det ikke kun et spørgsmål om magelighed at have mange husslaver; man skulle af statusmæssige årsager omgive sig med så mange og så smukke slaver som muligt.

Skoleholderen Hans West (1758-1811) skriver: "Men jeg maa ogsaa paa den anden Side tilstaae, at den Forfængelighed at have sit Bord omringet af opvartende Negerer og Negerinder, haver saaledes indtaget de creolske Fruer, at de neppe kan see en smuk Negerinde, uden at de absolut maae have hende ligesom Hesteliebhave, naar de træffe en Hest af god Skabning."⁴⁸ Der var æstetisk værdi forbundet med slaverne, som ofte optrådte i liberi.⁴⁹

Også den skik at have en slave til at løbe efter hesten, når man var ude at ride, er udtryk for denne holdning til slaven som et fint draperi, der iscenesatte ejeren som herre. Den situation er både illustreret i 1815 af officeren H.G. Beenfeldt,⁵⁰ og

beskrevet af Oldendorp: *"Når fornemme blanke rider, så løber gerne en negerdreng med dem, og med damerne en negerpige. Disse må lære at løbe som heste og udholde det i den strenge varme, hvorfor mange, da ridtet er meget hurtigt, skader sig. De letter sig ved indimellem at holde fast i hestens hale og lade sig trække."*⁵¹

Man anvendte også i Europa sit tjenerskab som æstetisk draperi, f.eks. ved at have tjenere i liberii, og man havde naturligtvis tjenere til hest med på rideture. Men i Vestindien antog det ekstreme former, idet man så åbenlyst gik efter at omgive sig med smukke slaver, og lade deres underlegne status udtrykke så tydeligt ved f.eks. at lade dem løbe efter hesten.

Slavernes status som smukke genstande forplantede sig også til Europa, hvor europæere med interesser i Vestindien jævnlige lod sig afbilde med en slave, gerne iført liberii og turban, som f.eks. Christian VI's datter Louise af Sachsen-Hilburghausen blev det.⁵² En eventuel fare for forveksling med herskabet blev umulig på grund af hudfarven, og denne signalerede dermed slavens status som genstand. Slavens rolle i et portræt var at være et eksotisk krydderi og i nogle tilfælde at symbolisere forbindelsen til kolonierne. Fænomenet kan sammenlignes med Renæssancens og Barokkens skik med at afbilde fornemme damer med deres dværg.

Den uoverskridelige grænse mellem herre og slave udmøntede sig også i fraværet af skam og blufærdighed i relationen – i hvert fald hos ejeren. Fordi slaven ingen ære og værdighed besad, kunne han aldrig fratage ejeren hans. Derfor kunne slaven uden problemer være til nytte i alle situationer, som f.eks. til at vaske ejeren efter toiletbesøg.⁵³

Brugen af slaver i meget private situationer var endnu en måde, hvorpå den eurocaribiske befolkningsgruppe iscenesatte sig selv. De brugte deres slaver, som den europæiske adel brugte deres

tjenere, men havde i kraft af slavernes retsløse status mulighed for at gøre det helt ud i ekstremerne.

Seksuelle relationer mellem slaver og slaveejere

Karakteren af seksuelle forhold mellem slave og slaveejere illustrerer også det særlige magtforhold, som gjaldt mellem herskab og slaver. Slaveejeren havde via sit ejerskab en næsten total ret til og magt over slavens krop.⁵⁴ Det kom til udtryk i afstraffelsen af slaven, men også i de seksuelle relationer mellem eurocaribiere og afrocaribiske slaver, som var et udbredt fænomen. Oldendorp beskriver dem som et udtryk for eurocaribiernes magt over afrocaribiernes, en magt som slaveejerne gerne udnyttede, selv om også de kvindelige slaver i Oldendorps øjne i deres hedenskab og uvidenhed om Gud så det som en ære at være en hvid mand til vilje. Hans meget religiøse sindelag slår dog igennem, når han pointerer, at mændene trods alt selv er ansvarlige for deres gerninger.⁵⁵ Andre steder undskyldes mændene helt med, at det er svært at sige nej, når sådanne utugtige kvinder byder sig til.⁵⁶ At mændene generelt ikke blev anset for at være helt ansvarlige for den synd, det var at have seksuelt samkvem med slavekvinderne, fremgår også af at Danske Lovs bestemmelser om lejermål, der i princippet også gjaldt i Dansk Vestindien, kun i ringe grad blev overholdt. Loven blev stort set kun fulgt, når det ikke var til at komme uden om: når eurocaribiske kvinder fødte farvede børn.⁵⁷

Det er tydeligt, at et seksuelt forhold mellem herre og slave blev anset for en sædvanebestemt ret i det dansk-vestindiske samfund, en ret, der var baseret på ejerens totale magt – juridisk, såvel som moralsk – over den retsløse slave. Sædvane blev hjulpet på vej af den vestindiske

Louise af Sachsen-Hilburghausen, malet af Thomas Huber. Christian VI's datter Louise (1726-1756) blev 1749 gift med Hertug Ernst Friedrich III af Sachsen-Hildburghausen (1727-1780). Måske har hun haft sin "mohr" med hjemmefra på grund af de danske besiddelser i Vestafrika og Vestindien. Rosenborg Slot.

administration, der forsøgte at ignorere lovgivningens restriktioner på området.

På trods af, at der lå magt og rå lyst bag mange forhold mellem ejere og slaver, var der også i nogle tilfælde følelser indblandet. Det dansk-vestindiske samfund var ganske vist bygget på det princip, at afrocaribierne og eurocaribierne var to adskilte grupper, der på ingen måde var ligeværdige, og derfor ikke kunne indgå i ligeværdige forhold, hverken seksuelt eller socialt. Alligevel er der eksempler på, at principerne blev ignoreret eller skudt i baggrunden. For eksempel var det ikke unormalt,

at de børn, der kom ud af forhold mellem ejere og slaver resulterede i frigivelse for barnet og i mange tilfælde også moderen.⁵⁸ Det var heller ikke umuligt, at eurocaribiere og afrocaribiere kunne leve i faste forhold med anerkendelse af børnene, selv om det var noget sjældnere.⁵⁹ Og det kunne kun ske, hvis afrocaribieren enten var fri eller blev frikøbt eller frigivet.

På dette punkt ændrede holdningerne sig meget gennem tiden. Den herrnhutiske missionær Mathias Freundlich giftede sig i 1738 med en fri afrocaribisk kvinde ved navn Rebecca,⁶⁰ hvilket re-

sulterede i et af de første dokumenterede blandede ægteskaber. Parret blev viet af missionæren Friederich Martin, hvis præsteværdighed flere præster i kolonien nægtede at anerkende, hvilket førte til en lang retssag, som først og fremmest afspejler tidens modstand imod Brødremenigheden. Det er dog også meget sandsynligt, at det har affødt en del løftede øjenbryn, at en af missionærerne giftede sig med en afrocaribier. Det var ikke noget man gjorde i det bedre selskab på den tid. Men Oldendorp omtaler faste forhold, som almindeligt forekommende, om end ikke normale, og i løbet af det 19. århundredes første halvdel har man indtryk af, at der nærmest udvikledes en konkubinatsinstitution; mange embedsmænd og plantere, der var enlige eller havde ladet hustruen blive i hjemlandet, havde en afrocaribisk elskerinde, som de levede sammen med i kolonien. Det bedst kendte eksempel herpå er generalguvernør Peter von Scholten. I disse tilfælde var der dog altid tale om frie afrocaribiere, og det var en lang og sej proces for von Scholten at få eurocaribiernes til at acceptere social omgang med frie afrocaribiere.⁶¹ Der udviklede sig således efterhånden en kroliseret, sædvanebestemt praksis, hvor man indarbejdede de uundgåelige forhold imellem eurocaribiere og frie afrocaribiere i det sociale system, selv om sådanne forhold egentlig blev anset for samfundsnedbrydende.

Husslaverne

Selv om forholdet mellem ejer og slave var præget af retsløshed, fortælles der flere steder om, at der kunne opstå et fortroligt forhold imellem dem – især mellem husslaverne og herskabet. Det fremgår tydeligt hos West, at husslaverne var meget nære medarbejdere,

der stod på fortrolig fod med ejerne: ”*Der ere vel næppe noget Huus, neppe nogen Plantage, hvor der jo gives én eller flere Negere, som lette Husmoderen Arbeidet at vedligeholde Orden i Huusholdningens Sager, eller hielpe Herren med Om-sorg og Sindighed at lede Tingene og Arbeiderne til rolig og heldig Gang for Negerne og ham selv. – Intet under derfor, om saadan Retskaffenhed føder Tillid og Fortrolighed mellem Herre og Tiener*”.⁶² Der kunne altså opstå et forhold, der godt nok var bygget på herre-tjenerrelationen, men med mere respekt end den almindelige markslave nød. Der er dog ikke tegn på, at husslaverne ligefrem blev opfattet som en del af familien, som det er beskrevet for den nordamerikanske stat Virginias vedkommende.⁶³ Men de har boet meget tæt ved ejerne; i byen boede de gerne i små huse i baggården, hvilket bl.a. omtales af West og understøttes af en grundplan over Christiansted på Skt. Croix fra 1780, udført af P.L. Oxholm, hvor der ganske rigtigt er små huse i gårdene. Nogle steder boede husslaverne i underetagen af selve hovedbygningen, som man ser det på Oxholms tegninger af de officielle bygningsgrundplaner, f.eks. guvernementsbygningen i Christiansted.⁶⁴ På plantagerne havde husslaverne særlige huse, som adskilte sig fra markslavernes.⁶⁵ På ældre billeder, f.eks. en tegning af byen Charlotte Amalie på Skt. Thomas (formodentlig fra første halvdel af det 18. århundrede), er der imidlertid ingen småbygninger, der kan have været slavehuse.⁶⁶ Det kunne betyde, at man i begyndelsen har haft husslaverne boende i sit eget hus. Hvis det er tilfældet, må man gå ud fra, at husslaverne i nybyggertiden har været endnu tættere på familien, og det ville hænge godt sammen med, at man på dette tidspunkt, som nævnt ikke havde helt så travlt med at adskille sig fra slaverne i

et og alt. Kortet er dog ikke nødvendigvis en fotografisk nøjagtig gengivelse, og en sådan konklusion er derfor noget usikker.

De eurocaribiske børn blev opfostret af kvindelige husslaver og voksede så at sige op blandt de afrocaribiske børn.⁶⁷ Men senest ved skolealderen begyndte man at skille dem ad, for da skulle eurocaribierne i skole; slavebørn skulle arbejde, og ikke før i 1840'erne kom der skoler beregnet på dem,⁶⁸ selv om mange inden da blev undervist af missionærer i aftentimerne.⁶⁹

Husslaverne var altså i kraft af både deres arbejde og den tætte beboelse en meget stor del af tiden fysisk nær ved ejerne. Det er derfor ikke så mærkeligt, at der ofte udvikledes relationer, der overskred grænsen for, hvordan ejere og slaver burde omgås ifølge de officielle normer. Samtidig skal man huske på, at det var de samme slaver, der blev brugt som æstetisk draperi og var underlagt ejerens magt og tvang. Relationerne opstod på trods af samfundets grundlæggende principper: ulighed baseret på race og status som fri og ufri. De ovennævnte eksempler viser blot, at der var huller i systemet, som opløste det en smule.

Bruddene på principperne var i høj grad en konsekvens af den tætte daglige omgang, og den kunne man ikke undgå, hvis man ville anvende sine slaver til det, der var deres formål: at varte op. Men administrationen forsøgte at modarbejde, at den sociale omgang blev for omfattende. Man skulle stadig opretholde forestillingen om, at relationen i alle sammenhænge byggede på uoverstigelig, total ulighed. Eurocaribierne måtte f.eks. ikke deltage i fester arrangeret af afrocaribierne – de såkaldte *negerdanse* – og heller ikke se på, når der blev udkæmpet stokkekampe, som var meget populære blandt afrocaribierne.⁷⁰ Hvis

eurocaribierne deltog i sådanne begivenheder, kunne afrocaribierne få den idé, at eurocaribierne ønskede deres selskab – og det måtte ikke ske. Nogen har jo nok deltaget alligevel, siden lovene blev fundet nødvendige.

Der udvikledes i Vestindien nogle særlige normer for, hvordan herskab og tyende omgikkes og stod i relation til hinanden, normer der var funderet i det racistiske slavesamfunds opbygning, og som dermed adskilte sig fra et europæisk herre-tyende forhold, der indeholdt et element af gensidighed. Slaverne blev dels brugt til at fremme ejerens ønske om at fremstå som del af overklassen, dels blev de i kraft af deres retsløshed og status som ejendom genstand for et magtforhold uden gensidighed, hvilket bl.a. resulterede i en stor udbredelse af seksuelle forhold mellem ejer og slave; slavernes krop var i mere end en forstand ejerens ejendom. Men systemet var aldrig fuldstændigt, og trods principper, som pegede i den modsatte retning, opstod der også mere fortrolige forhold mellem afro- og eurocaribiere, bl.a. i form af tætte forhold mellem husslaver og deres ejere og næsten ægteskabslignende forhold mellem frie afrocaribiske kvinder og eurocaribiske mænd.

Kreoliseringen af de sociale relationer i Dansk Vestindien udgjorde samlet set et meget komplekst netværk, der påvirkede såvel de sociale kategoriseringer som de forskellige gruppers måde at omgås hinanden på. En ny måde at bygge samfundet op på, sammenlignet med Europa, blev resultatet af bl.a. den anderledes økonomi, overvægten af personer med oprindelse i borgerstanden inden for den eurocaribiske gruppe og modsætningen mellem frie eurocaribiere og afrocaribiere holdt i slaveri. Udviklingen var i meget høj grad udtryk for en tilpasning til forholdene i slavesamfundet og den koloniale situation, og man

kan dermed med rimelighed sige, at det borgerlige vestindiske samfund var kreoliseret i dets grundlæggende struktur, samtidig med at der inden for dets rammer udvikledes kreoliserede kulturelle træk.

Noter

1. Kreolisering som videnskabeligt begreb har sin oprindelse i sprogvidenskabelig sammenhæng, hvor man taler om kreolsprog, men ordet kreol har sin oprindelse i de amerikanske kolonier, hvor det betegnede en i kolonien født person af afrikansk, europæisk eller blandet oprindelse – i modsætning til folk født i Afrika eller Europa eller folk af oprindelig amerikansk herkomst. For en udmærket gennemgang af begrebets historie, se Carolyn Allen: *Creole. The Problem of Definition*. Verene A. Shepherd & Glen L. Richards (red.): *Questioning Creole. Creolisation Discourses in Caribbean Culture*, 2002.
2. Neville A.T. Hall: *Slave Society in the Danish West Indies*, 1992, s. 5.
3. Et forhold udbredt i hele Caribien. Se Gad Heuman: *The social structure of the slave societies in the Caribbean*, Franklin W. Knight: *General History of the Caribbean*, vol. III: *The slave societies of the Caribbean*, 1997, s. 153.
4. Peter Henningsen: *Den bestandige maske*, *Historisk Tidsskrift* 101 hf. 2., 2001 s. 326; Erik Gøbel: *De styrede rigerne. Embedsmændene i den dansk-norske civile centraladministration 1660-1814*, 2000, s. 106.
5. En af undtagelserne er familien Schimmelmänn, der bl.a. havde en vestindisk generalguvernør i familien: Heinrich Ludvig Ernst von Schimmelmänn (1743-1793, gen.guv. 1784-1787). Kay Larsen: *Guvernører, Residenter, Kommandanter og Chefer samt enkelte andre fremtrædende Personer i de tidligere danske Tropekolonier*, 1940, s. 105.
6. Borgerrådet havde skiftende opgaver koloniperioden igennem, men bestod altid af repræsentanter for købmænd og plantere. Dels var det et rådgivende organ, der skulle sikre de nævnte gruppers interesser, dels optrådte det i nogle perioder som et slags regeringsorgan, J. O. Bro-Jørgensen: *Vore Gamle Tropekolonier* bd. 1: *Dansk Vestindien indtil 1755. Kolonisation og Kompagnistyre*, 1966, s. 82 og 261f.
7. Gunvor Simonsen: *En fortræffelig Constitution – om konstruktion af social orden på de Dansk Vestindiske Øer i sidste halvdel af 1700-tallet*, *Speciale i historie og internationale udviklingsstudier*, Roskilde Universitetscenter, 2000, s. 43.
8. *Ibid.* s. 45.
9. Christian Georg Andreas Oldendorp: *Historie der caribischen Inseln Sanct Thomas, Sanct Crux und Sanct Jan*, *Kommentierte Edition des Originalmanuskriptes Erster Teil*, Gudrun Meier, Stephan Palmié, Peter Stein og Horst Ulbright (red.): *Abhandlungen und Berichte des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden. Forschungsstelle 51, Monographien 9,1*, 2000, s. 330f. (Min oversættelse).
10. Bro-Jørgensen, 1966 s. 178; Jørgen Bach Christensen: *Kolonisamfundet på St. Croix i sidste halvdel af det 18. århundrede*, med særligt henblik på aristokratiet blandt plantageejerne. *Speciale i historie*, Århus Universitet, 1978, s. 75 og s. 93.
11. Reimert Haagensen: *Beskrivelse over Eyllandet St. Croix i America i Vestindien, 1758*, s. 34; David W. Knight og Gary T. Horlacher: *The 1688 census of The Danish West Indies: (portrait of a colony in crisis)*, 1998.
12. Peter Henningsen, 2001 s. 325ff.
13. Jens Vibæk: *Vore Gamle Tropekolonier*, bd. 2: *Dansk Vestindien 1755-1848. Vestindiens Storhedstid*, 1966, s. 192. Et af de få eksempler på adelsbrev til eurocaribiere er til planterne J. L. Carstens, der angiveligt under navnet Castens blev adlet som Castenschiold. Se: Rigsarkivet, *Danske Kancelli*, IV,3: *Arkivalier angående Lensvæsenet*. A, 107: *Chr. VI's adelige patenter, 1731-45*. s. 89. Det fremgår, at Castens og Carstens er den samme i indledningen til den trykte udgivelse af et manuskript tilskrevet Carstens: *Ingvar Zangenberg og Herluf Nielsen* (red.): *Dansk Vestindien for 250 År siden – J. L. Carstens: En Almindelig Beskrivelse om alle de Danske, Americanske eller West-Indiske Ey-Lande*, 1981, s. 10. Det håndskrevne manuskript findes i Marinens Bibliotek (2. afd. nr. 307, J. L. Carstens). Det beskriver forholdene på Skt. Thomas i 1730'erne, men er formodentlig forfattet i 1740'erne. Det bærer ingen forfatterangivelse, men er indbundet med et par breve underskrevet Johann Lorentz Carstens.

- Den senere indbinding bærer også dette navn. Således er denne tekst blevet tilskrevet Carstens (1705-1747), som var eurokrelsk planter på Skt. Thomas, altså født på øen. Denne tilskrivning stemmer dog ikke overens med, at forfatteren bl.a. skriver "I de 6 aar jeg var der...." (Zangenberg og Nielsen, 1981, s. 13). I øvrigt er synsvinklen en udefrakommendes.
14. Hof- og Statskalenderens opregning af rangklasser for alle årene; Reskript af 10. Januar 1824 angående indplaceringen af generalguvernøren og guvernøren for Skt. Thomas og Skt. Jan i rangen – se Algreen-Using: Kongelige Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer og Fundatser samt Kollegialbreve, med flere Danmarks Lovgivning vedkommende offentlige Aktstykker, VII Deel, 10de bind, 1824-1825. København, 1831. Måske var de højere embedsmænd inden da altid indplaceret i rangen efter anden tildelt titel (som f.eks. generalguvernør von Pröck, der også var kammerjunker). En nærmere undersøgelse heraf mangler.
 15. Hans West: Beretning om det danske Eiland St. Croix i Vestindien, fra Juniimaaned 1789 til Juniimaanedes Udgang 1790, Iris 1790, s. 68ff.; Hans West: Bidrag til Beskrivelse over Ste. Croix, med en kort Udsigt over St. Thomas, St. Jean, Tortola, Spanishtown og Crabeneiland, 1793 s. 185, samt Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 112ff.
 16. Zangenberg og Nielsen, 1981, s. 113ff.; Bach Christensen, 1978 s. 99ff.; Ove Hornby: Kolonierne i Vestindien, Politikens Danmarks-historie, 1980, s. 216.
 17. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 101f.
 18. Georg Høst: Efterretninger om Øen Sanct Thomas og dens Gouverneurer, optegnede der paa Landet fra 1769 indtil 1776, 1791, s. 119.
 19. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 103ff.
 20. Zangenberg og Nielsen, 1981, s. 147f.; Bro-Jørgensen, 1966 s. 27.
 21. Bro-Jørgensen, 1966 s. 174; Simonsen, 2000 s. 51.
 22. Oldendorp, 2000 s. 330f.
 23. Oldendorp, 2000 s. 475.
 24. Om baggrunden for brug af afrikanske slaver i Amerika se evt. Charles Verlinden: The beginnings of modern colonisation: Eleven essays with an introduction, 1970; samt Robin Blackburn: The Making of New World Slavery. From the Baroque to the Modern 1492-1800, 1997.
 25. Hall, 1992 s. 5.
 26. Som en af de mest betydningsfulde caribiske historikere Eric Williams påpeger, var racismen nærmere end konsekvens af slaveriet, end den var årsag til det. Eric Williams: Capitalism and Slavery, 1964, s. 7.
 27. Elsa V. Goveia: The West Indian Slave Laws of the Eighteenth Century, Hilary Beckles and Verene Sheperd (red.): Caribbean Slave Society and Economy, 1991; Poul Olsen: Fra ejendomsret til menneskeret, Per Nielsen (red.): Fra Slaveri til Frihed. Det dansk-vestindiske slavesamfund 1672-1848, 2001; Hall, 1992 s. 56ff.
 28. Haagensen, 1758 s. 51.
 29. Guvernør Gardelins slavereglement fra 1733, Rigsarkivet, Generaltoldkammeret, Vestindisk-guineiske sager nr. 390 folio 359-363.
 30. Olsen, 2001.
 31. Zangenberg og Nielsen, 1981, s. 148. Om forfatterens identitet se note 15.
 32. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 59.
 33. Se Den Store Danske Encyklopædi, opslagsord Uniform.
 34. Den hidtil bedste undersøgelse af de frie afrocaribiere findes i Hall, 1992 s. 139ff.
 35. Et paradoks som er beskrevet i Heuman, 1997 s. 151ff.
 36. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 149.
 37. Simonsen, 2000 s. 48f.
 38. Peter Henningsen, 2001 s. 329ff.
 39. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 70.
 40. Høst, 1791 s. 31.
 41. Haagensen, 1758 s. 58; West, 1790 s. 15; West, 1793 s. 74.
 42. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 70; Haagensen, 1758 s. 50 og s. 66; Høst, 1791 s. 28.
 43. Oldendorp, 2000 s. 193.
 44. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 110, Oldendorp, 2000 s. 361, Høst, 1791 s. 158.
 45. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 71; Samme tema tages også op af officeren, planteren og embedsmanden P. L. Oxholm (1753-1827) i: De Danske Vestindiske øers Tilstand i Henseende til population, Cultur og Finance-Forfatning i Anledning af nogle Breve fra St. Croix, indrykkede i det Politiske og Fysiske Magazin for Marts og april Maaneder 1797, hvortil er føiet Beskrivelse om Sukkerets Fabrikation, med 4 Planer, 1797, s. 74.
 46. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 70; Oldendorp, 2000 s. 361.
 47. Guvernør Gardelins slavereglement fra 1733, Rigsarkivet, Generaltoldkammeret,

- Vestindisk-guineiske sager nr. 390 folio 359-363.
48. West, 1790 s. 46.
 49. Haagensen, 1758 s. 58.
 50. Rigsarkivet, Kort- og tegningsamlingen, Rentekammersamlingen nr. 337.211b.
 51. Oldendorp, 2000 s. 363, (min oversættelse).
 52. Portræt malet af Thomas Huber. Rosenborg Slot, inventar nr. Aa 25-1154.
 53. Zangenberg og Nielsen s. 80f.
 54. Simonsen, 2000 s. 45ff.
 55. Oldendorp, 2000 s. 362 og s. 646.
 56. Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 81f.
 57. Poul Olsen: Danske Lov på de Vestindiske Øer, Ditlev Tamm (red.): Danske og Norske Lov i 300 år, 1983, s. 311f.
 58. Haagensen, 1758 s. 62f.
 59. Oldendorp, 2000 s. 362.
 60. Christian Georg Andreas Oldendorp: Historie der caribischen Inseln Sanct Thomas, Sanct Crux und Sanct Jan, Kommentierte Edition des Originalmanuskriptes Zweiter Teil, Hartmut Beck, Gudrun Meier, Stephan Palmié, Aart H. van Soest, Peter Stein og Horst Ulbright (red.): Abhandlungen und Berichte des Staatlichen Museums für Völkerkunde Dresden. Forschungsstelle 51 (Supplement), Monographien 9,2, 2002, s. 298ff. Se tillige Rigsarkivet, Vestindisk-Guineisk Kompagni nr. 185, der indeholder en del kommentarer til denne sag. En bog om Rebecca er under udgivelse på Harvard University Press: Jon Sensbach: Rebecca's Revival: Making Black Christianity in the Atlantic World.
 61. Hall, 1992 s. 175ff.
 62. West, 1793 s. 140.
 63. Mechal Sobel: The World They Made Together: Black and White Values in Eighteenth-Century Virginia, 1987, kap. 10.
 64. West, 1790 s. 64; Rigsarkivet, Kort- og tegningsamlingen, Rentekammersamlingen nr. 337-303 og 337-315.
 65. Oxholm, 1797 s. 53.
 66. KBs kortsamling, uden nummer (henvisning til fotonummer 130063), men i mappen Skt. Thomas. Tegningen har ingen tidsangivelse, men viser byen på et tidligt tidspunkt, idet den består af en enkelt række huse, som det også er beskrevet i Zangenberg og Nielsen, 1981 s. 62ff.
 67. Oldendorp, 2000 s. 358.
 68. Birgit Julie Fryd Johansen: Slave schools in the Danish West Indies. 1839-1853, Speciale Københavns Universitet, 1988.
 69. Oldendorp, 2002, s. 185.
 70. Høst, 1791 s. 183f og 186.